

Vycházky Palestinou

Zápisky o mizející krajině

absyn/
prokletí/reportéři

přeložil Jan Škrob

„Nedávno jsem musel
přemlouvat vojáka,
aby mi dovolil vrátit
se domů.“

Raja Shehadeh

absynt

Raja
Shehadeh
Vycházky
Palestinou

Zápisky o mizející
krajině

Přeložil Jan Škrob

*Mojí neteři a synovcovi,
Tal'e a Azízovi, s nadějí, že se budou moct procházet
po palestinských kopcích.*

Obsah

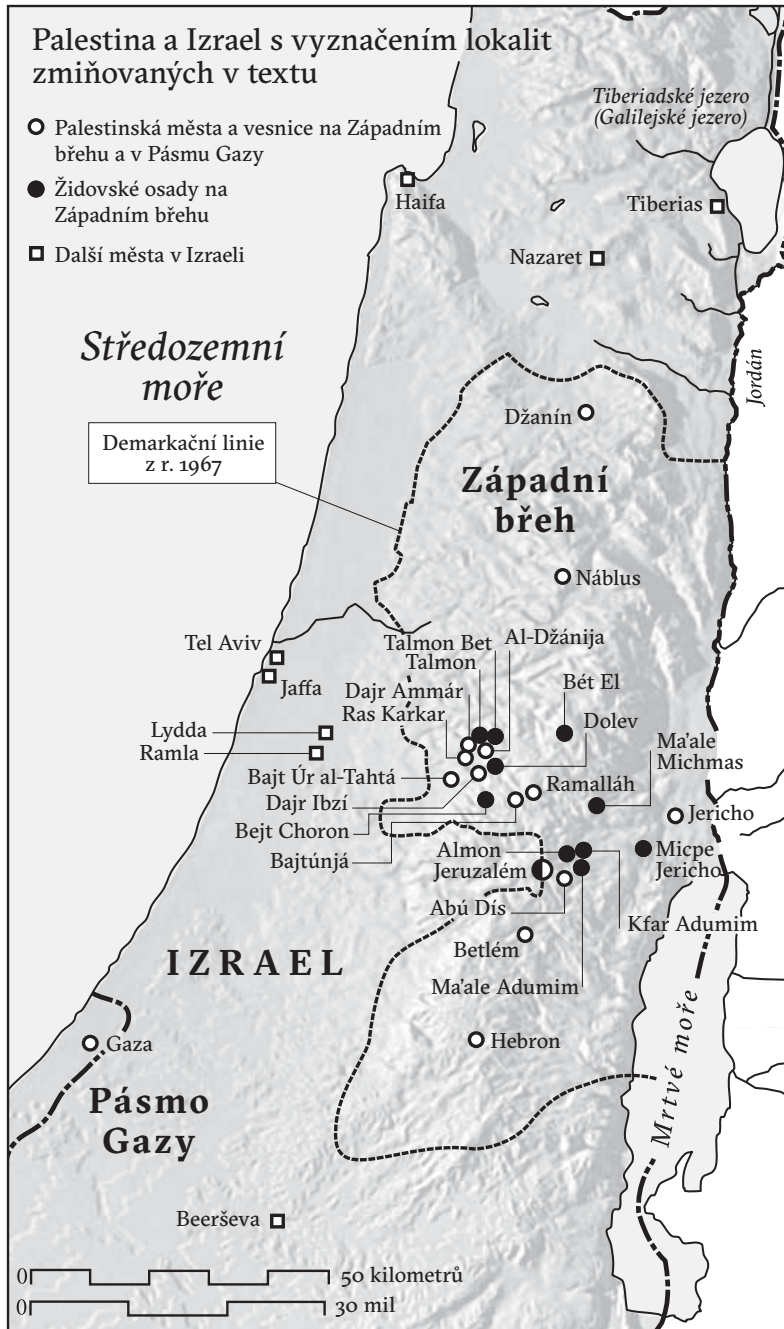
- 13 Nová předmluva
- 19 Předmluva ke druhému vydání
- 21 Úvod

- 31 Bledý bůh kopců
- 69 Albinův případ
- 123 Iluzorní portály
- 153 Kláštery v poušti
- 177 A jak ses s tím vyrovnal?
- 199 Představa sarhy
- 221 Maskování pastýři
- 233 Epilog. Už není kde se toulat?

- 239 Poděkování
- 241 Poznámka redakce
a seznam fotografií

Palestina a Izrael s vyznačením lokalit zmiňovaných v textu

- Palestinská města a vesnice na Západním břehu a v Pásmu Gazy
- Židovské osady na Západním břehu
- Další města v Izraeli

Copyright © 2007, 2008, 2023 by Raja Shehadeh

Cover art © Pavlína S. Morháčová

Translation © Jan Škrob

ISBN 978-80-8203-662-9

Nová předmluva

Když jsem v roce 2008 psal *Vycházky Palestinou: Zápisky o mizející krajině*, věnoval jsem je neteři Tal'e a synovci Azízovi, kterým tehdy bylo devět a dvanáct let, s nadějí, že taky budou mít možnost procházet se po palestinských kopcích. Teď, o šestnáct let později, se oblast, již můžou prozkoumávat, zmenšila a pokaždé musejí propočítávat, kam můžou vyrazit, aby měli co nejlepší možnost vyhnout se násilí osadníků. Dlouhou dobu jsem si uvědomoval, že nám svoboda procházet se v kopcích nezůstane navždy, ale nebyl jsem připravený na zklamání, které jsem pocítil, když se moje obavy naplnily.

Žít v místě, které se nepřestává ztrácet před očima, je zvláštní zkušenost. Kopce, vádí i svahy dostávají hebrejská pojmenování. Stoleté olivovníky se kácejí (jen během října 2024 jich v přibližně patnácti obcích napříč Západním břehem padlo nějakých 600) a Palestinci jsou vytlačováni do čím dál menších zón, ze všech stran obklíčených izraelskými osadami, kde se dusí a nemůžou stavět mimo vyhrazená území, takže žijí jako v ghettech.

Už v roce 1981 jsem si byl vědom toho, co naši zemi čeká. Na jedné z tehdejších vycházek, jak popisuju v knize, jsme s přítelem Jonathanem „mluvili [...] o tom, co nás čeká.

Oba jsme četli hlavní plán výstavby osad, vytvořený Židovskou regionální radou na Západním břehu ve spolupráci s Osadnickým odborem Světové sionistické organizace. Podle tohoto plánu se mělo v našich kopcích do roku 1986 usadit 80 000 izraelských Židů ve dvaceti pěti osadách a dvaceti předsunutých osadách. Pro tento účel měly být vyčleněny dvě miliardy amerických dolarů. Kopce se měly zalít tunami betonu. Plán volal po budování 150 kilometrů silnic ročně. Každý rok se mělo vyčlenit 500 dunumů (dunum je 1 000 m²) průmyslových zón. Osadníci měli mít výhradní přístup ke všem dostupným přírodním zdrojům. „Bloky osad“ se měly rozšířit po celé oblasti a naše města a vesnice se měly izolovat tak, aby jejich růstu bránila hustá síť silnic.“

Plán naši přítomnost zde vnímal jako omezení a chtěl zabránit našemu „nežádoucímu rozvoji“. Vytvořením nových lidských sídel tam, kde žádná dosud neexistovala, jejich propojením silnicemi a izolací těch již existujících, by jednak zadusil naše komunity, ale také zničil tuto překrásnou krajinu a během pár let proměnil něco, co přežilo celá staletí. Ministr obrany Ariel Šaron prohlašoval: „Zanecháme po sobě tak odlišnou mapu, že to nebude možné ignorovat.“

K tomu už došlo – s ničivými důsledky.

A přesto se pokládám za šťastlivce, protože jsem zažil i ty začátky před výstavbou izraelských osad, kdy jsem se mohl kochat krajinou a psát o ní, a pak být svědkem její proměny – a názorně tak vidět, jak vypadá kolonizace.

V kapitole *Kláštery v poušti* jsem napsal: „V tichu a rytmu svých kroků jsem začal přemítat o tom, kam se v uplynulých letech ubíral můj život. Dokud jsem se věnoval boji, věřil jsem, že nakonec zvítězí mezinárodní právo, racionalita a slušnost.“

Situace se ale vyvíjí ještě hůř, než jsem si dovedl představit. Mezinárodní právo ctěno nebylo; racionalita a slušnost nezmohly. Místo toho se naše země stala dějištěm boje o vlastnictví, namísto radosti a ochrany přírody. Kopce i pustina, ve všech koutech města, jsou teď popsány jazykem dobytčiny. Po kopcích se potulují ozbrojení osadníci, terorizují pastýře, sběrače oliv i výletníky. A já, který jsem v této zemi vyrostl a jehož předkové ji opatřili terasami a zúrodnili, se po ní teď nesmím ani v klidu procházet, jako jsem to dělal celý svůj dospělý život. Jen tím, že se jdu projít do kopců kousek od svého bydliště, riskuju a vždycky jsem si vědom nebezpečí, že na mě budou střílet ozbrojení osadníci.

Teď když extrémisté a rasisté mají převahu v izraelské vládě, která má moc nad civilní samosprávou, jež spravuje Západní břeh, a vydává rozkazy armádě, se nezastaví, dokud naši zemi zcela nezničí a nepřekreslí mapu tak, aby krajiny dominovaly osady. Jejich silnice probodávají naše kopce, východní Jeruzalém dnes obkličují izraelské osady ze všech stran a oddělují ho od zbytku Západního břehu. Palestinci jsou vykázáni do přelidněných městeček a vesnic, mimo jejichž hranice nesmí stavět, a tak je kolonizační projekt započatý před padesáti sedmi lety, kdy byla zahájena okupace naší země, téměř dokončen.

Knihu jsem zakončil setkáním s osadníkem z Dolevu, nedaleko od svého bydliště. Mluvili jsme spolu. On mě seznámil se svojí verzí dějin a současné reality. Já jsem naslouchal a snažil jsem se ho seznámit s tou svojí. Byli jsme si příliš vzdálení. Ale aspoň jsme spolu mluvili a chápali, že budoucnost je ponurá, pokud se situace nebude řešit. Dnes je takové setkání nemyslitelné.

Tak jsme na tom byli v roce 2007. A co teď?

Mezi 7. říjnem 2023 a 7. říjnem 2024 zaznamenala OCHA, Úřad pro koordinaci humanitárních záležitostí při OSN, přibližně 1 492 útoků izraelských osadníků na Palestince, z nichž 149 přineslo palestinské oběti na životech. 1 188 přineslo škody na majetku Palestinců a 155 přineslo jak oběti, tak škody na majetku. Od 7. října 2023 odešlo 277 palestinských domácností čítajících dohromady 1 628 osob a 794 jich bylo vyhnáno z přibližně čtyřiceti beduínských a pasteveckých komunit napříč Západním břehem, převážně kvůli útokům izraelských osadníků a omezování přístupu.

Dál jich přibývá.

6. září 2024 izraelský deník Ha'arec informoval, že se Izrael rozhodl ze Západního břehu udělat další Pásmo Gazy. Armáda začala využívat nové metody boje, z nichž některé se do té doby praktikovaly pouze v Gaze a Libanonu. Hlavním nástrojem zkázy proti hledaným podezřelým i nevinným lidem zabíjeným v počtech neviděných od druhé intifády se staly drony a vojenské letouny.

Další zásadní změnou je, že izraelská vláda přestala skrývat svoje dlouhodobé snahy o faktickou anexi. Koaliční dohody současné vlády specifikovaly exkluzivní právo na sebeurčení pro Židy „v zemi Izrael“ včetně Západního břehu. Vzniklo zvláštní ministerstvo pověřené převedením vládnoucích pravomocí z dočasného orgánu na občanskou státní složku, což z právního hlediska znamená trvalé držení.

Pozitivní, nadějnou událostí je poradní stanovisko Mezinárodního soudního dvora (ICJ). Soud svůj výnos vydal 19. července 2024. Došel k závěru, že by Izrael měl ukončit ilegální okupaci palestinských území, upustit od budování nových osad a ty již existující vystěhovat. Teprve uvidíme, jestli svět toto rozhodnutí vezme na zřetel.

Ve *Vycházkách Palestinou* jsem chtěl aspoň ve slovech uchovat, co je navždy ztraceno. Doufám, že tato kniha zůstane svědectvím o kráse kopců, jež kdysi patřily Palestině.

Ramalláh, listopad 2024

Předmluva ke druhému vydání

Toto nové vydání *Vycházek Palestinou. Zápisků o mizející krajině* obsahuje ještě novou, sedmou vycházku, bohužel poznamenanou nepříjemným setkáním se dvěma mladými, maskovanými Palestinci. Jinou z mých vycházek v doprovodu televizního štábu po stopách první vycházky v této knize narušili izraelští vojáci, kteří se k nám rozběhli s namířenými zbraněmi a začali nás pod širým nebem vyslychat. Asi jsme měli štěstí, že jsme vyvázli bez úhony. Firase Kaskase, otce tří malých dětí, který si tam na začátku zimy vyšel se svým bratrem, vojáci ze stejného stanoviště zastřelili.

Palestinské jaro ale v kopcích i tak nechalo rozkvést koberce sasanek a plaché porosty bramboříků. Se skupinou přátel chodíme na vycházky jako vždycky každý pátek. Vidíme roztahující se izraelské osady, které křehkou a zraněnou krajinu ohrožují, ale ještě sedíme pod olivovníkem v tichém údolí a pozorujeme hru světla a stínu v kopcích s terasami. Nevím, proč nepřestáváme doufat, že ty kopce mají budoucnost; jeden z přátel se dokonce upíná na dlouhou perspektivu geologického času. Ale vím, že tam jsou a že na *sarhy* do kopců budeme chodit dál.

Úvod

Když jsem před čtvrt stoletím začal s vycházkami po palestinských kopcích, neuvědomoval jsem si, že chodím mizející krajinou. Kopce centrální palestinské vrchoviny, které se na jedné straně svažují k moři a na druhé k poušti, se po staletí příliš neměnily. Během mého dětství v Ramalláhu by krajinu mezi mým městem a Náblusem na severu s trochou představitosti poznal i Kristův současník. Jsem přesvědčen, že ty kopce byly jedním z přírodních pokladů světa.

Celý život žiju v domech s výhledem na kopce Ramalláhu. Vnímám je jako svoji zahrádku, ať už jde o vycházky, pikniky, nebo trhání květin. Sleduju proměny jejich barev během dne a roku i během nepřetržitého sledu válek. Vycházky po kopcích mám odjakživa moc rád, ať už v Palestině, švýcarských Alpách, nebo na Skotské vysočině a přilehlých ostrovech, kde jsem si opravdu užíval to, že se můžu potulovat beze strachu z obtěžování a rozptylujícího vědomí bezprostředních politických a materiálních katastrof.

Na dlouhé vycházky Palestinou jsem se začal vydávat na konci sedmdesátých let. Bylo to ještě předtím, než se začaly odehrávat mnohé z nezvratných změn postihujících krajinu. Tehdy byly kopce jako jedna velká přírodní rezervace s ničím nenarušenou krásou a svobodou, která

činí podobná místa jedinečnými. Sedm vycházek popsaných v této knize jsem uskutečnil během dvaceti sedmi let. I když má každá vycházka svoji vlastní jedinečnou trasu, jsou to zároveň cesty časem a prostorem. Je to pouť začínající v roce 1978 a končící v roce 2007, v jejímž rámci píšu o událostech, jichž jsem byl v regionu svědkem, a o proměnách ve svém životě a kontextu, v němž se odehrává. Popisuju vycházky v kopcích kolem Ramalláhu, ve vádích jeruzalémské divočiny a překrásnými roklemi u Mrtvého moře.

Palestina je odnepaměti jednou ze zemí, kterou nejvíc navštěvují poutníci a cestovatelé. Texty, které jsem četl, nepopisují zemi, kterou znám, ale spíš fantazie těchto cestovatelů. Palestina byla a zůstává předmětem nejrůznějších představ s ničivými důsledky pro její původní obyvatele. Ať už mluvíme o kartografech připravujících mapy, nebo cestovatelích popisujících krajinu v rozsáhlé cestopisné literatuře, nešlo o zemi samotnou a o její obyvatele takové, jací doopravdy byli, ale o potvrzení divákova či čtenářova politického nebo náboženského přesvědčení. Můžu jen doufat, že moje kniha na tuto tradici nenavazuje.

Prokletím Palestiny je možná její ústřední role v historické a biblické imaginaci Západu. Krajina se tak uzpůsobí, aby odpovídala příběhům, které jsou s ní spojeny. Takhle kopce, které tak miluju, popisuje Thackeray:

„Vyprahlé hory, tu a tam rozechvělé šedé olivovníky, divoké rokly a údolí pokrytá náhrobky – krajina nevýslovně děsivá a pustá, kamkoli se vydáte do okolí města. Toto místo se zdá být jako stvořené pro události zaznamenané v příbězích Hebrejců. A jak se mi zdá, nelze na ně nikdy pohlížet bez hrůzy. Strach a krev, zločin a trest se stránku po stránce střídají v děsivém sledu. Není místa, kam by se dalo pohlédnout, kde by se nestalo něco násilného: kde by

nebyl spáchán nějaký masakr, vražda nebo nebyla krvavými a strašlivými obřady uctívána nějaká modla.“¹

Jako kdyby snad cestovatelé vydávající se na náročnou výpravu do Palestiny nenacházeli smyšlenou zemi, kterou hledali, a tak si k tomu, co našli, vybudovali silnou averzi. „Palestina je kraj oděný pytlou, s hlavou posypanou popelem,“ píše Mark Twain. „... Palestina je pustá a bezútěšná. Palestina už není z tohoto všedního světa. Je zasvěcena poesii a legendám – je to země snů.“²

Konfrontace západního světa s Palestinou je patrně nejdéle se odehrávajícím dramatem v dějinách. Moje drama to ale nebylo, i když si myslím, že v něm nějakou roli hraju taky. Svůj vztah k zemi, kde jsem strávil celý život, bych rád vnímal jako bezprostřední a nezkreslený závojem slov, která o ní byla napsána a jsou často plná nepřesností.

A přesto o této zemi a současné kultuře „strachu a krve, zločinu a trestu“, která narušuje její krásu, nevyhnutelně píšu v kontextu této literatury. Mnozí budou navíc tuto knihu číst nejspíš na pozadí hrozivých výjevů na svých televizních obrazovkách. Občas možná budou mít protichůdné pocity, když si budou číst o překrásné krajině, v níž se odehrává sedm vycházek této knihy: Můžou snad v zemi nepřetržitého strádání a krveprolití být takové poklidné, nádherné kopce? I tak doufám, že to vše nechá čtenář této knihy stranou a přistoupí k ní s otevřenou myslí. Doufám, že se mi ho podaří přesvědčit o tom, jak velkolepá

¹ Thackeray, William Makepeace. *Notes of a Journey from Cornhill to Grand Cairo*, 1846.

² Twain, Mark. *Našinci na cestách. Vyprávění o zábavné plavbě na lodi Quaker City do Evropy a Svaté země*. Přeložily Jarmila Fastrová a Ludmila Kaufmannová. Praha: Melantrich, 1953, s. 402–403.

je palestinská krajina navzdory vši destrukci, již byla za uplynulého čtvrt století vystavena.

Drama, které se odehrává nejdéle, dosud neskončilo. Jeviště se ale přesunulo do kopců na Západním břehu, kam na vrcholky izraelských plánovačů umístili židovské osady: plánují je přitom tak, aby z nich bylo vidět jenom na další osady a aby zároveň strategicky dominovaly údolím, v nichž se nachází většina palestinských vesnic. Názvy arabských vesnic na směrovkách nezářka najdete přetřené horlivými osadníky černou barvou.

Propagační brožura ultraortodoxní osady Emanuel na Západním břehu, vydaná v Brooklynu pro nábor členstva, malebnost krajiny zachycuje takto: „Město Emanuel, položené ve výšce 440 metrů nad mořem, má majestátní výhled na pobřežní pláň a Judské hory. Kopcovitý kraj je posetý zelenými olivovými háji a prodchnutý pastorálním klidem.

V rámci komentáře k podobným reklamám izraelských architektů Rafi Segal a Eyal Weizman bystře odhalují „krutý paradox“: „Přesně to, co činí krajinu ‚biblickou‘, tradiční způsob jejího obývání a zemědělská činnost na terasách, v olivových hájích, kamenných budovách i přítomnost dobytka, je dílem Palestinců, které přišli židovští osadníci nahradit. Právě lidé, kteří pečují o ‚zelené olivové háje‘ a dodávají krajině jejího biblického ducha, jsou tak z panoramatu odsouváni. Palestinci mají vytvořit scénérii a pak zmizet.“³

Tak se země, která je údajně „bez lidí“, zpřístupňuje židovským občanům Izraele, kteří už o sobě nemůžou tvrdit, že jsou „lidem bez země“.

³ Segal, Rafi; Weizman, Eyal: *The Mountain. Principles of Building in Heights*, in: *A Civilian Occupation. The Politics of Israeli Architecture*. Londýn a New York: Verso, 2003, s. 92.

Společnost pro průzkum Izraele (Israel Exploration Society) instruuje své výzkumníky, aby přicházeli s „konkrétní dokumentací dokládající nepřerušenu historickou kontinuitu od časů Jehošuy bin Nuna až k dobyvatelům Negevu v naší generaci“. K tomu je třeba vymazat a popřít celá staletí a generace obyvatel země. To všechno příběh kazí. Moje dějiny, a dějiny mého lidu, se zkreslují a překrucují.

Tento přístup výborně zapadá do dlouhé tradice západních cestovatelů a kolonizátorů, kteří palestinské obyvatelstvo prostě neviděli. Když už na něm ulpěli pohledem, bylo to s předsudky a pohrdáním, protože takový pohled narušoval jejich představy o této zemi. A tak Thackeray popisuje jistou arabskou vesnici za Jeruzalémem takto: „Vesnice bobrů, nebo kolonie mravenců, si tvoří obydlí ne nepodobná žalostným chatrčím splácaným tady na planině...“ (*Poznámky z cesty...*)

Jsem spisovatel a právník. Od začátku osmdesátých let píšu o právních aspektech boje o půdu a odvolávám se proti izraelským nařízením vyvlastňujícím palestinskou půdu kvůli stavbě židovských osad. Tady píšu o jednom z těchto zlomových případů. Píšu taky o neuspokojivém výsledku právního boje za záchranu země, kterému jsem věnoval mnoho let života. Zároveň zkoumám tajemství tohoto rozděleného místa i svůj strach z jeho nejisté budoucnosti.

Od chvíle, kdy jsem se dozvěděl, že všechny izraelské vlády, podporující politiku zakládání osad na okupovaných územích, připravují plány, jak změnit naše kopce v osady, se cítím jako člověk, jemuž oznámili, že trpí smrtelnou nemocí. Nedokážu se už v kopcích procházet bez vědomí, že se mi krátí doba, kdy to je možné. Zhoubnost, která kopce postihla, snad také prohloubila moje pocity z výpravy a brání mi, abych je kdy považoval za samozřejmost.